

УДК 658.81

К. М. Куліш,
аспірант,

Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу

ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Висвітлено сутність поняття "логістика" та "логістична система". Розглянуто процес формування логістичної системи на промислових підприємствах.

The essence of the concepts "logistics" and "a logistic system" is displayed. The process of logistic system's forming on the industrial enterprises is considered.

ВСТУП

Економічні відносини, які значною мірою формуються в умовах невизначеності та нестійкості ринкового середовища, вимагають вискоєфективних способів та методів управління промисловими підприємствами. Традиційні концепції управління вже не виправдовують себе. Одним із найбільш прогресивних науково-прикладних напрямків є логістика. Розвиток промисловості України зумовлює зміну пріоритетів в діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Запорукою успішності підприємств є постійний аналіз наявного стану, обґрунтування та впровадження у практику управління новітніх підходів до оптимізації функціонування усіх його підсистем. Серед таких підходів чільне місце посідає логістика.

В останні роки багато підприємців звернули свою увагу на таке порівняно нове поняття, як "логістика". Відомо, що 95 — 98% часу, протягом якого сировина (матеріали, комплектуючі) знаходяться на підприємстві, припадає на виконання навантажувально-розвантажувальних і транспортно-складських робіт. Цим зумовлюється їх значна частка в собівартості продукції, що випускається.

Серед галузей з виробництва харчових продуктів особливе місце займає молокопродуктовий підкомплекс, який забезпечує населення цінними продуктами, необхідними для нормальної життєдіяльності та збереження здоров'я. Високі вимоги до якості та безпечності молочної продукції визначають необхідність постачання на молокопереробні підприємства сировини, яка відповідала б міжнародним стандартам. Звідси виникає об'єктивна потреба у тісних організаційно-економічних, технологі-

чних і функціональних взаємозв'язках між виробниками молочної сировини та переробними підприємствами шляхом гармонізації їх економічних інтересів.

Нинішня ситуація в Україні, генерує неабиякий інтерес підприємницьких структур до логістичного управління переміщенням продукції на всьому маркетинговому ланцюгу: від виробника сировини до кінцевого споживача. Це можна пояснити значним загостренням конкуренції серед суб'єктів господарювання на продовольчому ринку, яка спонукає до зниження витрат на транспортування, переробку, пакування та зберігання продукції.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Розкриттю питань логістики присвятили свої дослідження вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких: С. Мочерний, Є. Крикавський, Р. Ларіна, В. Ніколайчук, О. Тридід, Л. Мешкова, Н. Чухрай, Л. Шемаєва, Д. Бауерсокс, Й. Беккер, Д. Уотерс, А. Некрасов, Ю. Неруш, Д. Сток, Дж. Хескетт та інші. Ними було розроблено загальне теоретичне підґрунтя й визначено принципи використання топологічних підсистем логістики.

Проте, як показав аналіз, зміни економічної ситуації у цій сфері відбуваються постійно і є по своєму унікальними, а тому потребують адекватного науково-методичного осмислення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — розкрити теоретичні засади щодо формування поняття "логістична система" та шляхи її удосконалення на промислових підприємствах.

Таблиця 1. Тлумачення змісту поняття "логістика"

Автор, літературне джерело	Визначення та зміст поняття
1	2
В.Т. Бусел [4, с. 625]	Контроль за рухом матеріалів на підприємстві: від надходження сировини до постачання готового товару споживачеві.
С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір Н [5, с. 177]	Комплексне управління розподілом, розміщенням потоками транспортування товарно-матеріальних цінностей з метою координації і раціоналізації вантажообороту. Планування і досягнення матеріально-технічного забезпечення, підготовки і переміщення людських ресурсів, матеріально-технічне забезпечення торгівельно-комерційних організацій.
С. В. Мочерний [6, с. 199]	Галузь економічної науки, що вивчає теорію оптимального управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками в економічних адаптивних системах із синергійними зв'язками.
Д. Уотерс [15, с. 16]	Це функція, що відповідає за матеріальний потік, який йде від постачальників до підприємств, проходячи через операції всередині підприємств, а далі – до споживачів.
Європейська логістична асоціація [6, с. 200]	Поняття, що охоплює організацію, планування, контроль і реалізацію переміщення товарів від їх походження (створення, придбання) через виробництво і дистрибуцію до кінцевого споживача з метою задоволення вимог ринку за мінімальних витрат і мінімальних капіталовкладень.
Л.Л. Мешкова [12, с. 7]	Наука про планування, організацію, управління, контроль і регулювання руху матеріальних та інформаційних потоків у просторі і в часі від їх першоджерела до кінцевого споживача. Логістика має можливість впливати на стратегію підприємства і на створення нових конкурентних переваг на ринку.
В. В. Нікіфоров [13, с. 16]	Це спільна діяльність підприємств щодо об'єднання та контролю за процесами, які сприятливі на досягнення поставлених цілей – отримання прибутку та задоволення потреб споживачів.

Джерело: авторська версія.

РЕЗУЛЬТАТИ

Логістика проголошує пріоритет споживача, тобто 100% виконання договірних зобов'язань, високий рівень сервісу та своєчасну доставку товарів. Водночас застосування логістичних науково обґрунтованих рекомендацій вигідне також і постачальникам.

Поняття "логістика" походить від грецького слова "logistike", що означає мистецтво обрахунків, уміння обмірковувати. Виникнення та розвиток практичної логістики пов'язані з далеким минулим. Нині у вітчизняній і закордонній літературі існує безліч визначень поняття "логістика". У табл.1 наведені найбільш розповсюджені тлумачення логістики.

Виходячи з наведених визначень, на думку автора, можна зробити висновок, що логістика — це не тільки постачання, виробництво і збут товарів, які включають в себе планування, організацію, управління, контроль та регулювання всіх ресурсів від первинного виробника продукту до кінцевого споживача, а й новий науковий напрям, який пов'язаний з розроблен-

ням різноманітних раціональних методів і способів, що дозволить керувати матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками. Визначення поняття "логістика" постійно доповнюється, тому що з часом відбуваються зміни в системі економічних відносин, які вносить свої корективи в його змістовне наповнення.

У системі логістики однією з найважливіших для сучасних молокопереробних підприємств є функція формування господарських зв'язків із постачальниками сировини, які повинні базуватись на інтеграційній співпраці (тобто передбачати паритетне організаційне поєднання технологічно залежних видів діяльності з метою виробництва кінцевого продукту і доведення його до споживача).

Існують різні системи, які забезпечують функціонування економічного

механізму підприємства в цілому. Адаптивна механізму підприємства в цілому. Адаже в широкому значенні система — це комплекс підсистем, елементів, компонентів і характерних їм властивостей, взаємодія між якими та зовнішнім середовищем зумовлює якісно нову інтегративну цілісність [7, с. 361]. Будь-яка система функціонує в єдності з оточуючим середовищем та є елементом системи більш високого порядку. Кальченко А.Г. вважає, що логістична системи — це адаптована системи зі зворотним зв'язком, яка виконує ті чи інші логістичні функції (операції), складається з кількох підсистем і має широкі зв'язки із зовнішнім середовищем [9, с. 34].

Деякі науковці дають таке трактування: логістична система — це складна організаційно-завершена (структурована) економічна система, що складається з елементів-ланок, взаємозалежних в єдиному процесі управління матеріальними і супутніми їм інформаційними та фінансовими потоками, метою функціонування якої є досягнення поставлених перед системою цілей і адаптація до ендогенних і екзоген-

них впливів шляхом оптимізації потокових процесів [1, с. 208]. Існує ще таке визначення: логістична система — спеціально організована інтеграція логістичних елементів (ланок) у межах певної економічної системи для оптимізації процесів трансформації матеріального потоку [10, с. 16]. Структурування логістичної системи на підсистеми дає змогу виявити типові взаємозалежності логістичних витрат.

На думку автора, логістична система — це комплекс взаємопов'язаних елементів, які мають зв'язок з оточуючим середовищем, вона має певні межі та виконує певні логістичні функції, спрямовані на досягнення поставленої мети.

Для того, щоб об'єкт мав ознаки логістичної системи, він повинен володіти певними властивостями [13, с. 31]:

- цілісність і роздільність. Елементи логістичної системи мусять працювати як єдине ціле для реалізації потенційної здатності до об'єднання і спільної роботи;

- взаємопов'язаність елементів. Між елементами логістичної системи існують певні зв'язки як організаційного, так і технологічного та виробничого характеру;

- організованість сукупності елементів. Потенційні можливості елементів логістичної системи утворювати взаємозв'язок і об'єднуються в єдине ціле;

- інтегративні якості. Ця властивість полягає в тому, що логістична система як єдине ціле проявляє якості, якими елементи матеріальних та інформаційних потоків, що об'єднуються в логістичну систему, окремо не володіють;

- складність. Складність логістичної системи характеризується такими основними ознаками, як наявність великої кількості елементів (ланок); багатофакторний характер взаємодії між окремими елементами; зміст функцій, виконуваних системою; структура організованого управління; вплив на систему невизначеного числа стохастичних факторів зовнішнього середовища;

- ієрархічність. Підпорядкованість елементів нижчого рівня (порядку, рангу) елементам вищого рівня;

- структурованість. Передбачає наявність певної організації структури логістичної системи, що складається з взаємопов'язаних об'єктів і суб'єктів управління.

Зазначені атрибути є необхідними, але недостатніми для забезпечення ефективності логістичної системи, оскільки це сукупність показників, яка всебічно характеризує її функціонування. З точки зору споживача, який є

кінцевою ланкою логістичного ланцюга, ефективність логістичної системи визначається її прозорістю, вартістю та рівнем якості товарів.

На думку А. Міротіна та І. Ташбаєва, ефективність логістичної системи — це "співвідношення між заданим (цільовим) показником результату функціонування системи й фактично реалізованим". Вони рекомендують проводити розрахунок різних варіантів обслуговування замовлень споживачів з метою визначення максимальної ефективності функціонування логістичної системи підприємства [11, с. 80—81].

Слід зазначити, що в спеціальній літературі існує безліч думок щодо визначення ефективності функціонування логістичної системи. Найчастіше основним критерієм такої ефективності вважають мінімізацію логістичних витрат. Без сумніву, орієнтація на мінімізацію витрат є актуальною, але за умови досягнення необхідного рівня логістичного сервісу. Через це популярності набула багатокритеріальна оцінка ефективності функціонування логістичної системи.

Метою логістичної системи є доставка у задане місце необхідної кількості та асортименту товарів та виробів, максимально підготованих до виробничого чи особистого споживання при заданому рівні витрат. Наприклад, збільшення рівня товарності молока підтверджує те, що ефективність діяльності виробників молока безпосередньо взаємопов'язана із діяльністю переробних підприємств.

На молокопереробних підприємствах найбільшій швидкості руху товарів досягають при впровадженні системи "точно в строк", при якій сировина (товар) не зберігається ні в одній із ланок логістичного ланцюга понад встановлений норматив. Цей управлінський аспект бажано враховувати при створенні сировинної бази переробного підприємства, що, в свою чергу, передбачає оновлення молочного стада, поліпшення селекційної і племінної роботи, а також зооветеринарного обслуговування тварин, розширення і вдосконалення структури кормової бази, модернізації молокоприймальних пунктів та лабораторій, запровадження сучасних технологій первинної переробки молока тощо.

Постачання матеріалів, сировини, готової продукції "точно у строк" позитивно впливає на функціонування усєї логістичної системи, дає змогу значно скоротити запаси на складах виробничих підприємств. Логістика має повною мірою працювати на споживача. Тому вважають, що реалізація функцій збуту у сфері логістики здійснюється через додержання шести умов: наявність вантажу, його якість, кількість, час поста-

чання, витрати та пункт призначення. Для досягнення цього ефективні логістичні системи оптимізують матеріальні потоки, сприяють здійсненню комплексу заходів, пов'язаних з раціоналізацією тари та пакування, уніфікацією вантажних одиниць, у тому числі пакетизацією та контейнеризацією перевезень, налагодженням ефективної системи складування, оптимізацією кількості замовлень та рівня запасів, плануванням найвигідніших маршрутів переміщення вантажів на складських об'єктах підприємств та за їх межами на спеціальному транспорті [9, с. 34].

З метою посилення конкурентних позицій підприємств потрібно сприяти формуванню ефективної системи управління, спроможної створити умови для розвитку конкурентного середовища. Становище підприємства на ринку визначається наявністю власного апарату управління, який забезпечував би відповідність виробничо-господарської та комерційної діяльності ринковому попиту та перспективам його розвитку. Сьогодні це можливо досягти, насамперед, шляхом інтеграції функцій матеріально-виробничого забезпечення, виробництва та збуту. Тобто виникає нагальна потреба у формуванні координаційного центра, який би управляв процесами інтеграції численних матеріальних, інформаційних, трудових і фінансових потоків. Таким центром стає підрозділ логістики на підприємстві, спрямований на вивчення, розрахунки, оптимізацію та планування потокових процесів на всіх рівнях. Організуючи рух матеріалів, інформації, кадрів та фінансів в єдиний процес, центр досягає високої ритмічності, усунення перебоїв з поставками сировини та зниження витрат виробничо-господарської та комерційної діяльності [14, с. 48].

Значущість логістики на підприємстві очевидна тільки тоді, коли його керівництво володіє сучасним логістичним мисленням, уміннями та навичками, має певні ресурси і повноваження для контролю за ситуацією.

Для вирішення проблем якості сировини та готової продукції на молокопереробних підприємствах першочерговими є завдання додержання вимог стандартів (технічних регламентів), норм та правил, сертифікації молока та молочної продукції, впровадження сучасних систем управління якістю, організаційно-методичного та інформаційного забезпечення якості сировини та готової продукції.

На досягнення цілей формування логістичної системи впливає значна кількість неконтрольованих підприємством факторів:

— споживчі смаки, звички — переваги покупців у споживанні тих чи інших товарів і послуг;

— технологічні зміни — це зміни будь-якого технологічного чинника: обладнання, інструментів, технологічних процесів, матеріалів, професійних знань, за допомогою яких створюються продукти праці.

Керівництво підприємства, як правило, розробляє ефективний план реалізації цілей логістичної системи з урахуванням маркетингової інформації про зовнішнє середовище, поведінку конкурентів, про галузеву регуляторну політику держави тощо [14, с. 19].

За даними А. Сміхова, реалізація основних положень логістики дає можливість скоротити витрати на транспортування і збереження продукції на 15—20%, зменшити рівень запасів на 50%, знизити тривалість робочого циклу на 50—70% [2, с. 18].

Досконала логістична система на підприємстві повинна забезпечувати досягнення цілей та завдань будь-якої складності за умови врахування багаторівневого характеру процесів прийняття рішень під натиском численних факторів. Але наблизитись до ідеалу можна постійно, при цьому з часом вимоги будуть зростати.

Важливим для сучасного промислового підприємства є розгляд логістики з системних позицій її функціонування: порядок формування, які логістичні витрати при цьому виникають, їх склад, класифікація та методи їх мінімізації з досягненням поставленої мети та отриманням рівновеликого прибутку на рівновеликий капітал, затрачений всіма учасниками маркетингового ланцюга.

Незважаючи на наукові досягнення, логістичне управління на підприємствах промисловості потребує постійного удосконалення, а ефективно функціонуючі логістичні системи потребують корекції залежно від зміни зовнішніх і внутрішніх чинників.

Незважаючи на багатоаспектність і широту цілей логістичного управління, науковці виділяють спільні цілі, притаманні всім учасникам логістичних систем, головними серед яких вважаються [8, с. 263]:

— удосконалення процесів фізичного переміщення ресурсів і готової продукції в усіх структурах, охоплених логістичним управлінням;

— гармонізацію стратегічних, тактичних і оперативних логістичних цілей із загальними цілями і стратегіями підприємств або інших учасників логістичного ланцюга;

— спрямування інтегрованої діяльності учасників логістичного ланцюга на обслуговування клієнта за принципом "висока користь — допустимі витрати".

Як правило, підприємства, що досягли стратегічних переваг в логістиці, визначають характер і

рівень розвитку конкурентного середовища у своїх галузях. За допомогою формування логістичної системи можливе стратегічне узгодження, планування і контроль за використанням логістичних потужностей сфер виробництва й обігу.

ВИСНОВКИ

Логістична система, яка використовується підприємством, удосконалюється протягом його діяльності та складається з відпрацьованих логістичних технологій. Якщо розуміти економічну природу, сутність протиріч між учасниками логістичної системи та механізм їх усунення, то є змога оптимізувати логістичні витрати на підприємстві. Постачання матеріалів, сировини, готової продукції "точно у строк" позитивно впливає на функціонування усієї логістичної системи, сприяє зменшенню запасів готової продукції, прискоренню обігу задіяних ресурсів та поліпшенню в цілому фінансових показників роботи підприємства.

В основі побудови та функціонування логістичної системи лежить принцип системного підходу, що проявляється, насамперед, в інтеграції та чіткості взаємодії всіх взаємозалежних елементів логістичної системи. Зростання інтересу до логістики пояснюється вражаючими результатами, яких досягло багато компаній завдяки застосуванню логістичного підходу до організації свого бізнесу.

Призначення логістики полягає у впровадженні на підприємстві системи, потрібної для того, щоб сировина, матеріали і готові товари могли долати простір і час в оптимальному режимі, що задається потребами мінливого ринкового середовища. Зменшені за рахунок логістики витрати або сильна ринкова позиція посилюють логістичну систему, що загалом поліпшує становище фірми.

Створити ідеальну логістичну систему для всіх підприємств неможливо. Для кожного господарюючого суб'єкта вона буде унікальною, оскільки її метою є досягнення конкретних тактичних і стратегічних цілей підприємства з урахуванням наявних ресурсів.

Перспективи подальших досліджень полягають у опрацюванні, вивченні, та аналізі формування логістичних систем на підприємствах, враховуючи сучасні умови господарювання і те, що з кожним днем з'являються нові технології та обладнання, способи розповсюдження та критерії визначення якості товарів.

Література:

1. Андрухова О.О. Логістичний підхід до управління підприємством як логістичною си-

стемою / О.О. Андрухова // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. — 2011. — № 3. — С. 208.

2. Банько В.Г. Логістика. Навчальний посібник 2-е вид., перероб. — К.: КНТ, 2007. — 332 с.

3. Бауерокс Доналд Дж., Клосс Дейвид Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок: пер. с англ. — 2е изд. — М.: ЗАО "Олимп-бизнес", 2005. — 640 с.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. — 1728 с.

5. Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. Тлумачний словник економіста / За ред. проф. С. М. Гончарова. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 264 с.

6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2 / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2001. — 848 с.

7. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3 / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2002. — 952 с.

8. Забуранна Л.В. Логістичне управління підприємством: сутність та передумови розвитку / Л.В. Забуранна // Сталий розвиток економіки. — 2011. — № 4 — С. 263.

9. Кальченко А. Г. Логістика: підручник. — К.: КНЕУ, 2003. — 284 с.

10. Крикавський Є.В., Чернописька Н.В. Логістичні системи: навч. посібник. — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. — 264 с.

11. Миротин Л.Б. Эффективная логистика / Л.Б. Миротин, Ы.Э. Ташбаев, О. Г. Порошина. — М.: Экзамен, 2002. — 160 с.

12. Мешкова Л.А., Белоус И.И., Фролов Н.М. Логистика в сфере материальных услуг (На примере снабженческо-заготовительных и транспортных услуг). — 2-е изд. испр. и перераб. — Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. — 188 с.

13. Никифоров В.В. Логистика. Транспорт и склад в цепи поставок: РОСБУХ. — М.: Гросс-Медиа, 2008. — 192 с.

14. Тридід О.М. Основи теорії систем і системний аналіз. Конспект лекцій для студентів спеціальності 6.050200 "Логістика" денної форми навчання / О.М. Тридід, К.М. Таньков. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. — 76 с.

15. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок: пер. с англ. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 503 с.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2012 р.